

Opnieuw beginnen

Margo Trappenburg, NRC Handelsblad 18-12-2001

Onlangs verscheen een aardig boek van de hand van Volkskrant-journalist Pieter Hilhorst, met de omineuze titel *De wraak van de publieke zaak* (Uitgeverij De Balie, Amsterdam 2001). In een zevental hoofdstukken met ook weer treffende titels ('Voorheen de maakbaarheid', 'Voorheen de zwaarmacht', 'Voorheen de grens') analyseert Hilhorst de crisis in de Nederlandse politiek. (Even tussen haakjes, over dat crisis-denken. Ik heb eigenlijk geen actieve herinnering aan een tijd waarin er geen crises in de Nederlandse politiek werden waargenomen. D66 werd in de roemruchte jaren '60 opgericht om iets te doen aan de toen gesignaleerde crisis van het bestel. Joop van den Berg en Henk Molleman publiceerden reeds in 1974 een veelgelezen boekje met de titel *Crisis in de Nederlandse politiek*. In mijn studietijd – begin jaren '80 – lazen wij de rapporten van diverse staatscommissies die de rijksdienst dan wel de relatie kiezer-gekozen tot onderwerp hadden en waarin gepoogd werd de crisis in die betrekkingen te lijf te gaan. Ongenoegen over de politiek is er al sinds de parlementaire democratie bestaat, schreven de politicologen Van Gunsteren en Andeweg in 1994 in *Het grote ongenoegen, Over de kloof tussen burgers en politiek*.)

Maar terug naar Hilhorst, die na een korte, dramatische inleiding over 'de dood van de politiek', vooral schrijft over falend beleid en over de plannen die door politici en bestuurskundigen worden bedacht om daar iets aan te doen. Hilhorst beschrijft de tot mislukken gedoemde pogingen van politici om streng te zijn bij de handhaving van ontelbare, deels onderling tegenstrijdige regels. Hij schrijft over de diverse pogingen om rechtstreekse overheidssturing van bovenaf te vervangen door een soort markt, maar dan wel een markt gecombineerd met output of resultaatmeting, die zijn eigen perverse effecten sorteert. Op een echte markt bestaat geen resultaatmeting: als een bakker geen goed brood levert, of niet genoeg brood of veel te duur brood, dan gaan u en ik naar een andere bakker. Een school die aan een vermarkting van bovenaf wordt onderworpen krijgt daar echter een resultaatverplichting bij; die moet bijvoorbeeld gemiddeld zo hoog scoren op de Cito-toets. Met als effect dat die school in groep acht Cito-toets training gaat geven in plaats van haar elf- en twaalf-jarige leerlingen nieuwe dingen te leren. Met als effect soms ook dat de school zwakke leerlingen simpelweg niet mee laat doen aan de toets (p. 77). Onthutsend is het hoofdstuk over het Nederlandse uitzettingsbeleid ten aanzien van illegale vreemdelingen. Hier heeft de politiek volgens Hilhorst de handdoek in de ring gegooid. Illegale vreemdelingen moeten zelf maar maken dat zij weg komen, de overheid is niet van plan daar nog enige actie op te ondernemen. Hilhorst vergelijkt het Nederlandse beleid in deze met dat van dictator Mobutu van Zaïre. 'Toen van de meeste van zijn plannen om Zaïre op te stoten in de vaart der volkeren weinig terecht kwam, liet [deze] een meesterlijk artikel in de wet opnemen. *Debrouillez vous, luidde het devies. Zoek het zelf maar uit. Hou ons niet langer verantwoordelijk.*' (p. 99)

Heel erg treurig stemmend is ook het hoofdstuk over de WAO ('Voorheen de uitkeringenfabriek'). Allerhande beleidsinstrumenten zijn de afgelopen jaren ingezet om de instroom van werknemers in de WAO te verkleinen. Er zijn Arbo-diensten geprivatiseerd, er zijn andere uitvoeringsorganen gekomen, deze uitkeringsorganen zijn weer met elkaar gefuseerd, er zijn reïntegratiebedrijven die kavels arbeidsongeschikten opkopen op daartoe speciaal gehouden veilingen. Er is op allerlei manieren heen en weer geschoven met financiële risico's en de sector is helemaal 'uitgeprikkeld', aldus Hilhorst, die zelf in dit

hoofdstuk zijn kaarten zet op 'empowerment' van arbeidsongeschikten. Men zou hen, volgens Hilhorst, een reïntegratiebudget moeten geven waarmee zij zelf opnieuw aansluiting zouden kunnen zoeken op de arbeidsmarkt.

Zo'n probleem als de WAO doet mij wel eens dromen over een land waarin ook de politiek de ruimte zou hebben het nieuwe jaar te beginnen met een schone lei en met een lijstje goede voornemens. Laten we ons eens indenken dat we een arbeidsongeschiktheidsvoorziening mogen maken 'from scratch', zoals politiek filosofen dat noemen. We stellen een hele simpele vraag. Persoon A is 35. Hij was vanaf zijn geboorte zwaar gehandicapt en heeft nooit serieus kunnen werken; hij zal daar vermoedelijk ook nooit toe in staat zijn. Persoon B studeerde op 25-jarige leeftijd af en kreeg een goed verdienende baan als manager bij een bedrijf. B is nu ook 35 en wordt chronisch ziek. Een verdere carrière als manager zit er niet meer in. Hebben A en B recht op een even hoge uitkering? Of heeft B recht op een hogere uitkering, gerelateerd aan zijn inkomen als manager? Wat vindt u? We abstraheren even van de wereld van werkgevers, werknemers, CAO-onderhandelingen, betaalde premies, private verzekeringen ter reparatie van reëel bestaande WAO-gaten en wat dies meer zij. Ik zou dan eigenlijk niet goed weten waarom B een hogere uitkering zou moeten krijgen dan A. Echte beleidsmakers in een democratie hebben vrijwel nooit de ruimte iets te verzinnen 'from scratch'. De politiek-bestuurlijke ruimte voor radicale nieuwjaarsvoornemens is uiterst beperkt. Maar misschien kan het geen kwaad om bij alle gepuzzel met gevestigde belangen, verworven rechten en onbedoelde effecten, toch af en toe ook zo'n principiële vraag te stellen.